

A BIZALOMRÓL ELŐSZÓ

LACZKÓ SÁNDOR

A bizalom problematikája hagyományosan alig képezte filozófiai diskurzusok tárgyát, úgy tekintettek rá, mintha magától értetődő lenne úgy a jelentése és tartalma, mint a társadalmi, illetve perszonális szerepe. A legtöbb esetben csak közvetve, nálánál jelentősebbnek vélt probléma, – pl. a barátságban, vagy éppen a kapitalizmus gazdaságtanában játszott szerepe – kapcsán vizsgálták. Mi most mégis az etika, illetve a társadalmi együttélés egyik alapfogalmaként tekintünk rá, amikor mibenlétét és azt a kérdést firtatjuk, hogy a társadalmi együttélés során milyen szerepe és jelentősége van a bizalom/bizalmatlanság problémájának? Állíthatjuk-e, hogy önmagában semmi, mondhatni érdektelen probléma, etikai szempontból pedig marginális, avagy ez csak a látszat, a felszínes első pillantás látlelete? Véleményünk szerint korunk sokasodó társadalmi és individuális problémái nagyon is indokolják, hogy filozófiai reflexió tárgyává tegyük.

A bizalom és/vagy a bizalmatlanság része társadalmi együttélésünk, kultúránk és személyes viszonyrendszerünk alapstruktúrájának. Bizalom nélkül nem lehetséges a társadalmi kooperáció, s nem lehetségesek az egyéni kapcsolatok sem. Bizalom nélkül nem működnek a gazdaság és a társadalom intézményei és alrendszerei, sőt semmiféle közösségi és individuális kapcsolatrendszer sem. Ám azt sem feledhetjük, hogy a bizalom és a bizalmatlanság együttesen formálja és működteti a társadalmat és személyiségünket, a bizalom mellett a bizalmatlanság is lehet társadalom-, közösség- és személyiségformáló tényező.

S vajon miért van az, hogy alapesetben megbízunk a barátunkban, a családtagunkban, egyáltalában véve azokban, akiket ismerünk és szeretünk, s nem bízunk az idegenben és az ismeretlenben, s kiváltképpen nem az ellenségünkben? Holott a társadalmi együttélés algoritmusában akár jóval nagyobb kockázata is lehet a bizalomnak, mint a bizalmatlanságnak. Ha csalatkozom abban, akiben bízom, és akivel kooperálok, akkor sokszor kínzó módon kell szembesülnöm bizalmam, illetve csalatkozásom negatív következményeivel. Ám ha alapvetően bizalmatlan vagyok mindenkivel szemben, akkor semmiféle visszaigazolása nincs annak, hogy akiben nem bíztam meg, azzal részemről milyen kooperáció lett volna lehetséges. Még csak nem is értesülök arról, hogy milyen lehetőségeket szalasztottam el. A bizalmi kapcsolat tehát mindig kockázatos, mint ahogyan a bizalmatlanság is kockázattal (veszteséggel)

járhat. Az együttműködési hajlandóságom, a személyes érdekem és a lelki szükségletem mégis arra ösztönöz, hogy a kölcsönös előnyök és a közös érdekében bizalmi kapcsolatra lépjek kiválasztott embertársaimmal, vagy éppen Istennel, mint legfőbb 'bizalmasommal'. A racionalitás ugyanakkor megpróbálja keretek közé szorítani túlzott bizalmam, vagy bizalmatlanságom kockázatait. A bizalom és/vagy bizalmatlanság jelenségvilágában ugyanis maga az erkölcsi ésszerűség nyilvánul meg.

S vajon hagyhatjuk-e figyelmen kívül az önmagunk irányában megnyilvánuló bizalmat, vagyis az önbizalmat, netán annak hiányát? A magunkban bízás hegyeket mozgató ereje, illetve az önbizalomhiány lefegyverző, bénító következménye identitásunkra is hatással van, lévén a bizalom-elv az alapja identitásunk elfogadó/elutasító mechanizmusának, s ennyiben önazonosító szerepe megkerülhetetlen.

A bizalom és bizalmatlanság komplex jelenség tehát, amelyet a lehető leg-
tágabb összefüggéseiben kell vizsgálnunk.

* * *

Tanulmánykötetünkben a bizalom és bizalmatlanság árnyalt és gazdag jelenségvilágára reflektálunk. Mint ahogyan a *Lábjegyzetek Platónhoz* című könyvsorozat eddigi kötetei esetében is tettük, mindössze 'lábjegyzeteket' kívántunk fűzni a meglehetősen régi keltezésű 'jelenség(ek)hez'. Vizsgálódásaink során annak igyekeztünk nyomába eredni, hogy milyen módon lehetséges a bizalom és bizalmatlanság összefüggésrendszeréről teoretikusan (vagy éppen praktikusán), a probléma mindenkori aktualitását és relevanciáját is figyelembe véve értekeznünk?

A *Lábjegyzetek Platónhoz* című konferencia- és könyvsorozat elindítását a fogalmak tisztázásának az igénye vezérelte. Olyan fogalmakat és problémákat igyekeztünk és igyekszünk 'lábjegyzetelni', amelyek első, mondhatni klasszikus megfogalmazásai az antikvitásban és/vagy egyenesen Platónnál gyökereznek, de amely fogalmak és problémák ma is jelen vannak életünkben és gondolkodásunkban, így a róluk szóló diskurzusok nem értek, nem is érhetek véget. A konferencia- és könyvsorozat Whiteheadtól kölcsönzött címe ugyan Platónra utal, de egyúttal a kutatások minden irányban, minden kora és a filozófiával rokon tudásterületekre történő kiterjesztésére is ösztönöz bennünket.

A *Lábjegyzetek Platónhoz: A bizalom* című tanulmánykötet előzménye és egyben apropója az azonos címen a *Magyar Filozófiai Társaság* és az *SZTE BTK Filozófia Tanszéke* szervezésében Szegeden 2014. május 15-16-án megrendezett konferencia volt. Ám könyvünk jóval több, mint a konferencia előadásainak betűhív közlése. Részben azért, mert az ott elhangzott előadások

jobbára vázlatos szövegei bővített terjedelemben és részletesebben kidolgozott formában látnak most napvilágot. Részben pedig azért, mert kötetünk több olyan tanulmányt is tartalmaz, amelyek felkérésünkre utólag születtek és előadás formájában nem hangoztak el a konferencián. Kötetünket tehát önálló tanulmánykötetnek, s nem pedig konferenciakiadványnak tekintjük.

Lábjegyzetek Platónhoz sorozatcímen immáron tizenharmadik alkalommal került sor tanévzáró konferenciára Szegeden. A rendezvénysorozat a *Magyar Filozófiai Társaság* évenként megrendezésre kerülő nagyrendezvénye, amelyen hazai és határokon túli előadók egyaránt részt vesznek. A sorban az első – a 2002-ben tartott –, *A szeretet* című konferencia előadásai nem jelentek meg nyomtatásban, míg *Az erény* (2003) című rendezvény kibővített, szerkesztett és gondozott anyaga képezte a *Magyar Filozófiai Társaság* és a *Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány* által közösen jegyzett, *Lábjegyzetek Platónhoz* című könyvsorozat 1. kötetét. Bár *A bűn* című (2004) rendezvény volt a konferenciasorozat harmadik állomása, az ott elhangzott előadások bővített és gondozott szövegeit a könyvsorozat 2-3. köteteként jelent meg, s ezzel szinkronba került a konferencia- és könyvsorozat sorszámozása. A konferenciasorozat 4., *A barátság* című (2005) rendezvényének anyaga egyben a könyvsorozat 4. köteteként látott napvilágot. Ezt követte *A lelkiismeret* című konferencia (2006), illetve annak tanulmánykötete a sorozat 5. köteteként, majd pedig *A gyűlölet* problematikája képezte a vizsgálódások tárgyát (2007), s egyben a könyvsorozat 6. kötetét. *Az igazságosság* címet viselő konferencia (2008) előadásainak anyaga a sorozat 7. köteteként jelentek meg, míg *A szabadság* címen rendezett konferencia (2009) tanulmányai a könyvsorozat 8. köteteként látott napvilágot, majd *Az akarat* című konferencia következett (2010), melynek tanulmányai a sorozat 9. kötetében lettek kiadva. A 10. kötet *Az ész* címen az azonos című konferencia (2011) bővített anyagát tartalmazza. A 11. sorszámot viselő tanulmánykötet *A szerelem* címen jelent meg, magába foglalva az ezen a címen rendezett konferencia (2012) bővített anyagát. *A hazugság* című konferencia (2013) terjedelmes tanulmánykötetté összeállt anyaga a sorozat 12. darabjaként jutott el az olvasókhöz. Jelen tanulmánykötet pedig a könyvsorozat 13. köteteként *A bizalom* című konferencia (2014) apropóján született tanulmányokat tartalmazza.

A kötet szerkesztése során az előző kötetekben már megszokott tematikus és időrendi, illetve problémátörténeti elrendezési módot alkalmaztuk. A szövegek jegyzetanyagát egységesítve, lábjegyzetként helyeztük el. Az idegen szavakat és a műcímeket kurziváltuk.

Megköszönve a kötet szerzőinek a munkáját, abban a reményben tesszük közzé a bizalomról szóló tanulmánykötetünket, hogy 'lábjegyzeteink' számot tarthatnak az olvasók érdeklődésére.